

VÄRNA DEN INSTITUTIONELLA KONKURRENSEN

ANDERS HALL

På marknaden för idéer konkurrerar de institutionella lösningar som varje land bidrar med. Det land som har en god uppsättning lagar och regleringar har stora chanser att hävda sig i konkurrensen. Harmoniseringen av Europas länder riskerar att sätta denna konkurrens ur spel.

Institutioner och deras betydelse för den ekonomiska utvecklingen har uppmärksamats på senare år av bland annat nobelpristagaren Douglass North. Med institutioner menar North det ramverk som omger och sätter gränserna för mänskliga relationer och därigenom gör dem mer förutsägbara, med Norths egna ord: "Institutioner är detsamma som spelreglerna i ett samhälle, eller mer formellt uttryckt, de restriktioner som människor sätter upp för att ange formerna för mänsklig samverkan. ... Institutioner omfattar alla slags restriktioner som människor skapar för att forma det mänskliga spelet" Sålunda kan både formella lagar och regler samt sedvänjor och praxis passa in i definitionen för institutioner. Det North med flera

ANDERS HALL är ordförande i Fria Högerstudenters Förbund.

ekonomier påvisat är de olika institutionella lösningarnas förklaringsvärde vad det gäller skillnader i ekonomisk utveckling.

Bekämpa varandra

Historikern Paul Kennedy konstaterar i sitt verk *The Rise and Fall of Great Powers* att år 1500 fanns det ingenting som tydde på att Europa under de kommande århundradena skulle komma att i mångt och mycket dominera världen såväl militärt som ekonomiskt, politiskt och kulturellt. Europa var vid den tiden ett konglomerat av småstater som dessutom var fullt upptagna med att bekämpa varandra. Ändå vet vi att Europa kom att dominera resten av världen. Kennedys förklaring går ut på att den ständiga konkurrensen mellan de europeiska staterna ständigt tvingade fram nya och bättre lösningar, inte minst på det militära området, och frånvaron av en centralmakt omöjliggjorde likriktning av såväl religiös som kommersiell och

militär verksamhet. Resonemanget rörande marknaden för institutioner skiljer sig inte från motsvarande resonemang rörande andra marknader. Förekomsten av monopol leder till stagnation och ineffektivitet medan frånvaron av likriktning i kombination med konkurrens maximerar sökandet efter nya och bättre lösningar. Det var sålunda den institutionella konkurrensen länderna och regionerna emellan som ledde till att Europa utvecklade de civila institutioner som visat sig mest framgångsrika – rättsstat, respekt för individen, marknadsekonomi etc.

Institutionell konkurrens är värdefullt ur flera aspekter. Den första kan åskådliggöras med hjälp Hayeks syn på marknadsekonomi. Hayek ser marknadsekonomi som en sökprocess där aktörer med ofullständig information ges möjlighet att pröva sina idéers bärkraft. Genom konkurrensen slås de dåliga idéerna ut och de bättre lösningarna används tills dess något ännu bättre dyker upp.

Det centrala är att det är omöjligt att i förväg veta vilken lösning som är den bästa.

På marknaden för idéer konkurrerar också de institutionella lösningarna som respektive land bidrar med. (I detta fall åsyftas främst lagar och regleringar. Naturligtvis konkurrerar även olika länders praxis och normsystem med varandra.) Det land som har en god uppsättning lagar och regleringar kommer att kunna använda detta som en konkurrensfördel och länder med sämre fungerande spelregler kommer så småningom att kunna dra lärdom och anpassa sig om de så önskar. En långtgående harmonisering överlåter istället till en politisk instans att besluta om vilken uppsättning spelregler som skall tillämpas av alla. Att man genom omröstningar, förhandlingar och kompromisser i olika politiska församlingar skulle komma fram till den optimala lagstiftningen låter mindre troligt.

Voice eller exit

En annan positiv effekt av institutionell konkurrens är den konkurrensen förda politiken i ett givet land utsätts för. Den som misstycker med den förda politiken har i huvudsak två möjligheter – voice eller exit. Antingen kan man ge röst åt sin kritik, bilda opinion, rösta på andra partier etc, eller så kan man helt enkelt rösta med fötterna och flytta till ett land med en politik som stämmer bättre överens med ens preferenser. Institutionell konkurrens

säkerställer att det finns alternativa system och att politiken därmed utsätts för konkurrens. Exitmöjligheten kan tyckas avlägsen för gemene man och förvisso är t ex arbetskraftens rörlighet ganska låg (även om saker har börjat hända på marknaden för vissa högkvalificerade yrkeskategorier) men för kapital och i växande utsträckning för företag har detta blivit en högst påtaglig realitet.

Slutligen är det också rimligt att anta att olika länder föredrar att ordna sina angelägenheter på olika sätt. De lagar och regleringar som fungerar och anses önskvärda i Värmland fungerar inte nödvändigtvis lika bra och ses inte som lika önskvärda i Grekland. Med den insikten bör man lämna utrymmet fritt för såväl nationella som regionala och lokala lösningar.

Vilka principer bör vara vägledande om man vill bibehålla, eller till och med utveckla, den institutionella konkurrensen inom EU? I princip kan man betrakta EU som en arena, eller en marknad, för olika institutioner. För att motivera ett ingripande krävs, som på alla marknader, ett marknadsmisslyckande och i detta fall dessutom ett som är gränsöverskridande. Principen är enkel men man kommer obönhörligen att ställas inför svåra gränsdragningsproblem. Att förbjuda förekomsten av tullar och andra handelshinder är en begränsning av den institutionella konkurrensen. Med stor säkerhet är dock "fastlåsandet" av de nationella regeringarna i inter-

nationella överenskommelser rörande frihandel positiv. Alltför lätt faller de annars till föga för välorganiserade särintressen som gynnas av en protektionistisk politik.

Få tvivlar idag på frihandelns överlägsenhet men hur långt skall man tillåta konkurrens på andra områden, till exempel skatter och arbetsrättslagstiftning? Att tullar och andra handelshinder utgör ett hinder för all konkurrens, med undantag för konkurrensen på marknaden för tullregimer, framstår som ganska klart. Därmed kan det vara befogat att ge upp konkurrensen på det enskilda området för att gynna den på så många andra. Samma argumentation torde dock inte vara tillämplig på till exempel skattesystem. Kontentan är att varje ingripande bör syfta till att maximera konkurrensen på största möjliga antalet marknader.

Risker med överstatlighet

Moderaterna skriver i sitt förberedande programarbete att: "Ett helt Europa, utan meningslösa gränser, skapar förutsättningar för konstruktiv tävlan. Varierande skatter, olikartade regelkomplex och andra befruktande skillnader kan bidra till att skapa den dynamik viktiga delar av Europa idag saknar." Hur detta skall åstadkommas tycks man dock vara mindre klar över. Visserligen konstaterar man att: "Överstatligheten rymmer emellertid också risker för likriktning och minskad pluralism. Den institutionella konkurrensen begränsas om mer besluts-

fattande än nödvändigt centraliseras. Medvetenheten om detta kommer till uttryck i EU:s subsidiaritetsprincip." Tyvärr måste man nog konstatera att subsidiaritetsprincipen är otillräcklig att luta sig emot. Trots att den är inskriven i Maastrichtfördraget är den såpass vag att den inte förhindrat en avsevärd förskjutning av beslutsfattande till EU-nivå. Tendensen tycks vara att alla frågor som upplevs som angelägna på det nationella planet också måste lyftas upp på EU-nivå, trots att det är långtifrån säkert att det är där frågan hör hemma. Europaparlamentet önskar, likt alla politiska församlingar, öka sitt kompetensområde. För att stävja detta krävs en tydligare ansvarsfördelning.

Kartellbildning

En intressant fråga i sammanhanget är vetorättens vara eller inte vara. Frågan har blivit aktuell för den händelse en skara medlemsländer, utan att vänta på övriga medlemmar, bildar en "inre cirkel" i EU som på egen hand fördjupar integrationen sinsemellan. Den brittiska inställningen är att vetorätten bör bibehållas oinskränkt, vilket skulle innebära att ett land som självt inte ingår i den inre cirkeln skulle kunna sätta stopp för cirkelns fördjupade integration. Tyskland med flera menar å andra sidan att det är orimligt att ett land på detta sätt skall ha möjlighet att bromsa en utveckling som den inre cirkeln själv beslutat om.

Man skulle kunna se den inre cir-

keln integrering som en kartellbildning på den institutionella marknaden. Kartellbildningar brukar i allmänhet anses skadliga och ingripas mot. Å andra sidan kan man betrakta kartellbildningen som en lösning bland många på marknaden för internationella relationer. Det torde också vara svårt att förhindra denna typ av mellanstatliga överenskommelser. Den inre kärnan kan naturligtvis besluta om integrationen utanför EU:s institutioner (likt man gjort med Schengenavtalet) och därmed har EU och dess institutioner ingen möjlighet att ingripa och vetot blir verkningslöst (med undantag för att man hållit avtalet utanför EU:s institutioner). Kanske är det också så som det fortsatta samarbetet bör gestalta sig.

Uppgiften för EU i ett sådant scenario blir att upprätthålla Europa som en marknadsplats i ordets vidaste bemärkelse. Det krävs också en konstitutionell ordning som förhindrar en utveckling i federalistisk riktning. De länder som önskar integrera sina system ytterligare, och till exempel fatta beslut om gemensamma arbetsrättsregler och harmonisera sina skattenivåer, får i så fall göra detta utanför EU:s institutioner. Hur man skall vända EU-skutan, där de tongivande länderna i dagsläget tycks ha siktet inställt på ett federalt Europa, är en annan fråga. Men om moderaterna menar allvar med sitt tal om institutionell konkurrens bör en icke oansenlig tankemöda läggas ned på utformandet av en sådan strategi.

ORD

Motstånd

Någon gång då och då i medierna hör man en person som inte kommer med "rätta" svaret på en fråga. Det är intressant på två sätt. Dels att man faktiskt hajar till. Man väcks liksom ur självklarheten. Dövheten släpper för ett ögonblick. Dels att det förväntade svaret, som låg inbakat i frågan, bildar ett så hörbart tomrum av vad konvensansen föreskriver.

Fråga:

Tycker du att du är en mycket bättre pappa nu när du har fått små barn på nytt igen i mogen ålder?

Svar:

Nää. Tyvärr är jag nog samma självupptagna person som för tjugofem år sedan.

Plötsligt uppstår ett utrymme, en upprymd liten frihet att vara sig själv, icke mönstergill, att ha icke kravmärkta känslor.

Helena Rivière